

ביאורים

על פי מה שביאר המהר"ל עד עתה שגדולת ישראל גרמה לחטאים, עולה שאלה לגבי הגויים. הרי לגויים אין מעלה מיוחדת כמו של ישראל, ואין להם ניסיונות והתמודדויות כמו של ישראל, אם-כן מדוע הם חוטאים ואינם צדיקים? התשובה היא, שרמת החיים עצמה של הגויים מביאה אותם אל החומר ואל החטא. בגלל שרמת חייהם נמוכה ביחס לישראל, היא רמת חיים חומרית, לכן מטבע חייהם הם הולכים אחר החומר והצדדים הנמוכים שבחיים. יתר על כן, הם עושים זאת בלא להחשיב זאת כלל כדבר רע. וכמו שהבעל-חי נמצא במדרגת חיים בסיסית ביותר ונמוכה ביותר, הוא עסוק רק בלאכול ולשתות ולישון, ואף אין זה נחשב רע בעיניו, כך גם אצל הגוי מה ש'מדבר' אליו בעולם הוא הקומה החומרית יותר שבעולם, והחטא כרוך בה.

לעומת זאת בקרב ישראל הרע שנעשה, הוא תוצאה של קושי אמיתי להיות שלם בדבר מורכב ונעלה. המהר"ל מביא על כך משל מפעולת השכל. השכל מנסה להשיג את החוכמה, את מה שמעבר לטבע החומרי הפשוט, ובגלל שהחוכמה היא נעלה וקשה להשגה בשלמות בעולם החומר, השכל מועד לטעות. לעומתו העין אינה טועה בראייתה אלא משיגה בהצלחה את הנראה לעין, אך למרות זאת היא כלל לא משיגה שום דבר בחוכמה, היא לא בנויה לכך. כך גם הגויים לא בנויים להשגות הרוחניות וזו היא פחיתות בעצם.

שתי הסיבות שהוזכרו עד עכשיו בדברי המהר"ל ביחס להתגרות היצר הרע בעם ישראל יותר מבאומות העולם, מסבירות גם מדוע יצר הרע מתגרה בתלמידי החכמים יותר משאר היהודים. תלמידי החכמים נמצאים במעלה עליונה שגוררת יותר התנגדות, והם גם במעלה עליונה יותר שאינה ניתנת להשגה בשלמות. לכן בהכרח יש במדרגה של תלמידי החכמים חסרונות שגוררים חסרונות אחרים עימם.

הרחבות

• חטאי ישראל אינם מעצמיותם

כי ישראל מצד הגרמי אשר פועל בהם יצר הרע נמשכו אל הרע. המהר"ל מבחין בין החטאים של עם ישראל שנובעים מיצר לבין חטאי האומות שנובעים מטבעם הרע. על פי עיקרון זה מסביר רבי צדוק הכהן מלובלין את דברי חז"ל שהמשיח יכול לבוא בדור שכולו חייב (חוטא) [סנהדרין צח.]: "ואפשר שיהיה כולו חייב ויתפכחו לדור חביב על ידי שה' יתברך יביאם לתשובה, ועל כרחך ששורש נשמתם ממקום גבוה יותר מכל הדורות. דבאמת כל חטאי ישראל אינם בעצם, רק המשילום חז"ל ל"אסא דקאי ביני חילפי" (הדס שעומד בין הקוצים)... אבל כשישורפו החוחים שסביבות תשאר השושנה בשלמותה" [צדקת הצדיק נב.]. גם אם נראה שדורו של משיח כולו חייב, אין זה מצד עצמותו, אלא בגלל דברים חיזוניים שמבלבלים אותו, ולכן כאשר ה' יכלה את כל המפריעים יחזרו כולם מיד בתשובה ויהיו זכאים לגאולה. הרב יעקב משה חרל"פ מוסיף שעיקרון זה מהווה את הבסיס לציפייה לישועה בכל עת: "לזאת, גם זה בכלל הצפיה לישועה, להכיר ולהאמין כי ראויים המה ישראל להגאל בכל שעה ושעה, שאף אם רבים הם הלקויים מצד החוץ, טהורים ונקיים הם מצד הפנים... שאם לא מכירים זה אי אפשר לצפות לגאולה באותה שעה" [מי מרום ו, עמ' יא-יב].

לרפואת ג'וסלין שמחה בת מסעודה דורה דיה הי"ו

למעלת ישראל
מתחבר אליהם
היצר, באומות
הוא טבעי

המהר"ל המבואר 'קול חי'

וקאמר: שפניח אמות עולם ומתגרה בישאל. ואמר אפי': בתלמידי חכמים ביותר. כל זה הוא מבאר ממה שבארנו לה, כי הדברים האלהיים אינם בשלמות הראוי להם, לכך דבק בהם החסרון ביותר, ודבר זה הוא מצד עצם מעלתו. כי מצד שהעולם הזה הוא עולם הטבע, ואין הדברים האלהיים נמצאים בו בשלמות. ודבר שיש בו חסרון דבק בו הרע, והוא מביא לפעל את הרע, כי מרע יצא רע. ואין לשאל, אם פן לפי זה, היה ראוי שימצאו באומות צדיקים גדולים, כפאשר אין היצר הרע מגרה בהם? כי אין זה שאלה, כי העובדי גלולים לפחיתותם אין זה נחשב רע כל הדברים שהם רעים, ולכך ימשכו אחר הרע 'מצד עצמם לפחיתותם. וזהו ההפך שיש בין ישראל ובין העובדי גלולים, כי ישראל מצד שהם בשלמות, רק היצר הרע מגרה בהם ומביא אותם אל הרע, ואין הרע בהם מגרה בהם. אבל האמות הם בעצמם בחסרון, ודבק בעצם שלהם, ואינו רק במקרה בשביל היצר הרע שהוא בהם הרע, ומצד זה ימשכו עצמם לגמרי אל הרע, שהם פחותים ורעים, והרע להם טבעי. ונמצא כי לפי מדרגתם הפחותה שלהם ימצא הרע בעצמם בלא גרמי.

משל למה הדבר דומה? לשכל האדם, שימצא בו הטעאה ושבוש יותר ממה שימצא לחוש העין. ודבר זה כפני' ש'השכל אינו טבעי, ודבק בו החסרון יותר, כי הוא עומד באדם הטבעי. אבל כח הראות, שהוא טבעי, והוא אינו בעל חסרון כל כך. ומפני זה אין לומר שהשכל הוא פחות, אבל הטעות הנמצא בשכל הוא למעלתו ולרומוותו במה שאינו טבעי, ולא ימצא בו חסרון. ולכך תמצא בחינה אחת בישראל, שהם אלהיים ביותר, כי נמצא בהם המעלות האלהיות כלם, ומצד אחד תמצא בישראל אחת, הוא הרע. כי מפני אשר דבק בהם החסרון לפי מעלתם האלהית, ימצא בהם התשוקה אל הרע, כי לפי גדל מעלתם נחשבו חסרים במעלה שראוי להם. וכן מה שמגרה היצר הרע בתלמידי חכמים יותר משאר אדם, דבר זה גם פן מצד כי התלמידי חכמים שהוא בעל שכל, וזה אי אפשר שימצא בתלמידי חכמים בשלמות, רק בחסרון, ובזה דבק בו הכח שהוא מוכן לבטל המעלה, הוא היצר הרע. ולכך אמר: ובתלמידי חכמים יותר מקלם. וההפך בין ישראל ובין האמות, כי ישראל מצד הגרמי אשר פועל בהם יצר הרע נמשכו אל הרע, ואילו האמות, כ'טרם יקרא היצר הרע והם יענו, וזה מבאר.

אמרו חכמים, שהיצר מניח אומות העולם ומתגרה בישראל. אביי אמר ובתלמידי חכמים יותר מכולם. דברים אלו מבוארים ממה שבארנו למעלה, שדברים בעלי מעלה אלוקות אינם יכולים להיות בשלמותם בעולם הזה, לכן היצר מתגרה בהם. העולם הזה, בהיותו עולם הטבע, לא תתכן בו השלמות האלוקות, דבר זה הוא חסרון לעומת השלמות, ובחסרון דבק חסרון נוסף, והוא גורר את המעשים הרעים, כי מהרע יצא רוע. לכאורה היה מקום לשאול, אם אין היצר מתגרה באומות היו צריכים להיות בהם צדיקים גדולים? אולם אין זו שאלה, כי באומות העולם קיים חסרון מהותי, ומעשים רעים אינם נחשבים אצלם לרע, מחמת חסרונם המהותי, לכן המעשים הרעים אצלם הם טבעיים. וזהו ההבדל שבין ישראל לאומות העולם. במהותם של ישראל קיימת השלמות, אלא שהיצר הרע מתגרה בהם ומחטיאם. אבל באומות החסרון הוא מהותי, ואין מעשיהם הרעים תוצאה של הסתת היצר, אלא מחמת הטבע המהותי שלהם. אצלם הרע מצוי גם ללא גירוי היצר.

משל למה הדבר דומה? להבדל שבין שכל האדם לעינו. טעות בשכל מצויה יותר וגדולה יותר מטעות בראיית האדם. סיבת הדבר שהעין טבעית, לכן החיסרון אינו מצוי בה כל כך, לעומת השכל, שהוא כוח רוחני הנמצא בעולם הטבע. בעצם השכל אין חסרון, אבל למעלתו ימצא בו השיבוש יותר מאשר בעין. אין זאת אומרת שהשכל במעלה פחותה מהעין, אדרבא, מפני מעלת השכל נמצא בו השיבוש. כך הוא הדבר ביחס בין ישראל ואומות העולם. ישראל אלוקות יותר מהאומות, כי בהם נמצאות כל המעלות האלוקות, ומאידך גיסא נמצא בישראל את הרע. בהתאם למעלתם האלוקות של ישראל יש בהם חיסרון, לפי שאינם יכולים להגיע למעלה זו בשלמות, וחסרון זה מביא את התשוקה אל הרע. ההבדל בין ישראל לאומות הוא שבישראל הרע תוצאת גירוי היצר, ואילו באומות היצר אינו צריך להתגרות בהם כדי להכשילם. גם בתלמידי החכמים אנו מוצאים דבר זה. היצר מתגרה בתלמידי החכמים יותר מאשר בשאר בני האדם, וסיבת הדבר כי תלמיד חכם רוחני יותר מאשר שאר הבריות, אולם מעלתו הרוחנית אינה יכולה להימצא בשלמות, אלא בחסרון. על כן היצר שואף לבטל ממנו מעלתו הרוחנית, ועל זה אמרו חכמים, ובתלמידי חכמים יותר מכולם.